

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ХЛІБОПЕКАРСЬКОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

На сьогодні, найстійкішими є галузі, які орієнтовані на задоволення базових потреб громадян. До них, без сумніву, можна віднести харчову промисловість. Харчова промисловість України включає в себе понад 40 різноманітних галузей виробництва: борошномельно-крупяну, цукрову, спиртову, пивоварну, хлібопекарську, кондитерську, молочну, рибну, макаронну, м'ясну, олійно-жирову, виноробну, консервну, соляну, овочеву тощо. Однією з найбільш стратегічно і соціально важливих галузей харчової промисловості є хлібопекарська. Проте, в останні роки спостерігається невтішна тенденція стосовно її розвитку. Кількість підприємств які займаються виготовленням такого звичного і важливого продукту харчування щороку зменшується, а ті які функціонують характеризують свою діяльність як на межі виживання.

Загалом, хлібопекарська промисловість складає значну частину валового об'єму реалізованої продукції. Проте, назвати сьогодні хлібопекарський сектор України прибутковим доволі складно. Скорочення об'ємів виробництва, погіршення структури виживання хлібопекарської продукції і її конкурентоспроможності на зовнішніх ринках, невисокий темп модернізації технологічних процесів при високому ступені зносу – далеко не весь перелік проблем в даній соціально важливій галузі.

Проблемам розвитку даної галузі присвячена значна кількість наукових публікацій у вітчизняній і зарубіжній літературі. Іноземні учені, такі як В.В. Бочаров, Є.С. Стоянова, Ю. Брігхем свої дослідження присвячували інвестиційному та фінансовому розвитку виробників хлібобулочної продукції. Серед вітчизняних учених, які досліджували проблеми розвитку української хлібопекарської галузі варто відмітити таких як О.М. Васильченко, Є.В. Єрмакова, О.А. Опря, С.В. Петруха, П.Т. Саблука.

Порівнюючи вітчизняну хлібопекарську галузь із закордонною, варто наголосити про наступні відмінності. Масові сорти українського хліба приблизно в п'ять-шість разів дешевші від хліба який виробляється закордоном. Проте, іноземний хлібобулочний продукт відрізняється не лише ціною, а рядом якісних показників які набагато вищі ніж у вітчизняного. Також варто зазначити, що структура європейського хлібобулочного ринку повністю відрізняється від українського. Так, в країнах Європейського Союзу ви не знайдете хлібо заводів які випікають хліб для цілого міста чи регіону. Кожен район міста, або навіть вулиця може похвалитися невеличкою міні-пекарнею в якій печуть хліб та булочки вироби у відповідності з найвищими стандартами якості та повністю задовольняють попит місцевого населення.

Стосовно вітчизняної хлібопекарської галузі, на сьогоднішній день діє більше 1000 хлібо заводів різної потужності, котрі щодоби виробляють 6,8 тис. т хліба і хлібобулочних виробів (річний обсяг виробництва фіксується на рівні 2,5 млн. т.). У структурі виробництва 72 % хліба і хлібобулочних виробів випікають промислові хлібо заводи, розташовані в містах і районних центрах. Їх близько 400. Ще 6 % хліба виробляють підприємства колишньої системи «Укркоопспілка». Таких хлібо заводів близько 500. Як правило, це хлібо заводи невеликої потужності та обслуговують сільську зону. 1,5 % хліба припадає на частку підприємства «Укрпродсоюзу». І, нарешті, 20 % хліба і хлібобулочних виробів випікають малі пекарні. Відтак, «хлібний» ринок України на 99,9 % представлений продукцією вітчизняного виробництва. Однак, протягом останнього десятиліття в хлібопекарській галузі зафіксовано спад виробництва. Так, в 2011 році порівняно з 2009 роком спад виробництва становить 59 тис. т.

Падіння обсягів виробництва спричинене значним скороченням населення та зниженням його купівельної спроможності. Спад виробництва також пов'язаний із збільшенням частки випікання хліба супермаркетами та малими пекарнями які не звітують в органи державної статистики. Підвищення вартості ресурсів і кредитних ставок, збільшення податків, скорочення ресурсів, зниження ефективності їх використання, зменшення стимулів і можливостей щодо інвестування та прискорення науково-технічного прогресу – причини занедбаного стану даної галузі. Негативним наслідком державного регулювання ціноутворення на хліб є низька рентабельність при одночасному встановленні цін на енергоносії, борошно і зерно на рівні світових. Зростання цін на хліб і хлібобулочні вироби нині становить 10 – 15 %, що головним чином пов'язане зі зростанням цін на енергоносії, необхідністю підвищення заробітної плати працівників соціально значущої галузі. Значну частку в собівартості готової продукції має плата за електроенергію та газ, що впливає на формування ціни на хліб і хлібобулочні вироби. Це в свою чергу не дає можливості проводити модернізацію та переоснащення підприємств, сповільнює технологічний розвиток.

Щодо асортиментного складу, то практично половина всього хліба, що виробляється в Україні - пшеничний, частка житнього - близько третини. Булочна продукція займає приблизно 1/6 ринку. Іншим видам продукції (хлібцям та ін.) залишається 4-5 %. При цьому за рахунок появи нового виду виробів

попит на традиційні марки хліба щороку зменшується приблизно на 5 %. Та все ж таки, зважаючи на відносно низьку вартість масових сортів хліба, традиційні види утримують безумовне лідерство в структурі виробництва хлібозаводів - 65-80 %.

Що ж стосується виробничого потенціалу підприємств даної галузі, то його характеристика незадовільна. В останні роки потужності підприємств з виробництва хліба та хлібобулочних виробів використовуються лише на 30 - 35 відсотків (крім м. Києва та окремих обласних хлібокомбінатів). Це говорить про те, що хлібопекарська галузь забезпечена потужностями, які здатні щоденно виробляти близько 400 г хлібобулочних виробів (відповідно до норм споживання) в розрахунку на одного жителя країни, і має можливість повністю забезпечити потреби населення в цій продукції.

Зростання витрат на сировину, матеріали та енергоресурси, брак оборотних коштів не дає змоги оновлювати матеріальну базу підприємств сучасним прогресивним устаткуванням та впроваджувати сучасні технології (виробництво заморожених напівфабрикатів, напіввипеченої продукції, її вакуумування, нарізання та пакування готових виробів і т.д.). В цілому, як по харчовій промисловості так і в хлібопекарській галузі зокрема, лише п'ята частина активної частини виробничих засобів має сучасний світовий рівень, чверть підлягає модернізації, а питома вага застарілої техніки, яка потребує невідкладної заміни, становить майже третину.

Ще однією незадовільною характеристикою виробничо-господарської діяльності даних підприємств є якість продукції що виготовляється. Високі якісні параметри випущеного хліба і хлібобулочних виробів є основною вимогою виживання хлібопекарської галузі в умовах вибагливої позиції українського споживача. Нестача борошна з високими хлібопекарськими властивостями загострює галузеву конкуренцію за рахунок використання міні-пекарнями дешевої сировини низької якості. Водночас, досвід господарювання вітчизняних підприємств доводить неможливість забезпечити належну систему контролю якості сировини і готової продукції. Приватна пекарня ще не є гарантом якості продукту внаслідок відсутності акредитованих лабораторій оцінки технологічних і споживчих характеристик продукції. Це пов'язано з тим, що дрібне хлібопечення характеризується прискореними технологіями виготовлення хліба на сухих заквасках, що і призводить у галузі формування власної ніші та споживчої культури.

Відтак, хлібопекарська галузь України в останні роки перебуває в незадовільному стані. Зникає необхідність у великій кількості потужних підприємств з комплексно-механізованими лініями і безперервним процесом виробництва, оскільки в умовах такої роботи суб'єкти господарювання не можуть швидко змінювати асортимент, а відтак швидко реагувати на потреби ринку. Хлібопекарські підприємства переходять на порційні способи приготування тіста, організують при заводах пекарні і за наявності фінансових ресурсів укомплектовують виробничий процес імпортним обладнанням, що дозволяє значно розширювати і вчасно змінювати асортимент. Розвивається власна торгівельна мережа, що знижує транспортні витрати. Проблеми з якими стикаються виробники хліба виникають за рахунок несприятливої державної політики щодо регулювання діяльності таких підприємств, що і призводить до того, що виробники не можуть вдало і в повному обсязі використовувати свої виробничі ресурси у відповідності з ринковою потребою щодо асортиментного складу та якості хлібобулочної продукції. Таким чином, цілі які закладені в прийнятій галузеву програму стратегічного розвитку хлібопекарської галузі яка розроблена до 2015 року залишаються недосяжними, а більшість українських хлібопекарських підприємств визначають свою господарську діяльність збитковою.